

moloji ve anlamlarının açıklandığı lugat ve sarf ağırlıklı bir eser olup I. cildinde *Kitâbü Sibeveyhi*'de "ebniye" (kalıplar) adıyla geçen ve Cermî, Ebû Hâtım es-Sicistânî, Sa'leb, Ebû Bekir ez-Zübeydî ve Ebû'l-Alâ el-Maarrî gibi âlimler tarafından yazılan eserlerde açıklanan bu tür isimler alfabetik olarak ele alınmış, müellifin ilâveleriyle birlikte 830'dan çok kalıp ve isim izah edilmiştir. Eserin II. cildinde eski dil ve edebiyat âlimleri arasında geçen bazı filolojik tartışmalara, sarf ve nahiv meselelerine, i'rabı ve anlamı güç bazı beyitlerin izahına, kafiye ilmine dair konulara, sonda da Sehâvî'nin *Zâtü'l-hulel ve mehâtü'l-ki-lel* adını verdiği 243 beyitlik kasidesinin açıklamasına yer verilmiştir. Sehâvî'nin Zemahşerî'ye ait *el-Mufaşşal* adlı eseri iki defa şerhettiği, bunlardan birinin *el-Mufaşşal* (aş. bk.), diğerinin *Sifri's-sa'ade* ve *sefirü'l-ifade* olduğu kaydedilmişse de (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1775) her iki eserle ilgili inceleme sonunda bunun doğru olmadığı görülmüştür. Üzerinde Ahmed Abdülmecid Herîdî'nin doktora çalışması yaptığı eseri (1978, *Câmiatü'l-Kahire külliyyetü'l-âdâb*) Muhammed Ahmed ed-Dâî bir fihrist cildiyle birlikte üç cilt halinde neşretmiştir (Dimaşk 1403/1983). 2. *el-Mufaşşal fi şerhi'l-Mufaşşal*. Zemahşerî'ye ait kitabın şerhi olup Abdülkerîm Cevâd Kâzım eserin birinci ve ikinci cüzünü doktora tezi olarak tahkik etmiş (1399/1979, *Câmiatü'l-Ezher külliyyetü'l-lugati'l-Arabiyye*), altıncı kısmında yer alan "Bâbü'l-hurûf" Yûsuf el-Haşekî tarafından *el-Mufaşşal fi şerhi'l-Mufaşşal (Bâbü'l-hurûf)* adıyla yayımlanmıştır (Amman 2002; *el-Mufaşşal* in nüshaları için bk. neşredenin girişi, s. 18-19). 3. *Manzûme fi elgâz luğaviyye* (Tunus Dârü'l-kütübi'l-vataniyye, nr. 1571). 4. *Münîrû'd-deyâci ve durrü't-tenâci ve fevzü'l-mehâci bi-havzi'l-ehâci*. Zemahşerî'nin *el-Muhâccât ve mütemmimü mehâmmi erbâbi'l-hâcât fi'l-ehâci ve'l-üglûât* adlı eserinin şerhi olup bir nüshası Cidde'de Muhammed Sürûr es-Sabbân'ın özel kütüphanesinde bulunmaktadır (Ziriklî, IV, 333). Eser üzerinde Selâme Abdülkâdir el-Merâkî doktora çalışması yapmıştır (1406/1986, Mekke Câmiatü'l-Ümmî'l-kurâ külliyyetü'l-lugati'l-Arabiyye).

E) Diğer Eserleri. 1. *İcâzetü's-Sehâvî*. Sehâvî'nin Halife Müstansır-Billâh'a yazdığı icâzetnâmeye dair bir manzumedi (Hizânetü't-Teymûriyye, nr. 816). 2. *Tenvîru'z-zâlem fi'l-cûdi ve'l-kerem* (*Keşfü'z-zunûn*, I, 501). 3. *Arûsü's-semer fi menâzili'l-kamer*. 4. *el-Kaşidetü'n-nâsire li-mez-*

hebi'l-eşâ'ire. 5. *el-Kevkebü'l-vakḳād fi'l-iṣṭikād*. Manzum olan eseri Süyûtî *el-İktisâd fi şerhi'l-Kevkebi'l-vakḳād* adıyla şerhetmiş, bu şerhin bir nüshasının Dârü'l-kütübi'l-Misriyye'de (Mecâmî, nr. 1181), diğer iki nüshasının Timbuktü'de Merkezü Ahmed Bâbâ li't-tevsik ve'l-buhûsi't-târihiyye'de (nr. 1082, 1850) bulunduğu kaydedilmiştir. 6. *Muhâḍaratü'l-'ulemâ' ve muhâveretü'l-fühemâ'*. Müellifin, Kâmil b. Selâhaddin'in veziri Safiyyüddin Abdulah b. Ali'nin Dimaşk'tan Mısır'a gidişi vesilesiyle onun methine dair kaleme aldığı hutbelere meydana gelen yedi varaklık bir eser olup Princeton Üniversitesi'ndeki yazmasından (Mecmûatü Hârit) çekilmiş bir nüshası Ürdün Üniversitesi'ne bağlı Merkezü'l-vesâik ve'l-mahtûât'ta bulunmaktadır. 7. *el-Müfâhâre beyne Dimaşk ve'l-Kâhire*. Sehâvî'nin Mısır'dan Dimaşk'a geldikten sonra Mısır'daki dostlarıyla nesir ve nazım halinde yaptığı yazışmaların yer aldığı eserde önce vatan hasretiyle Dimaşk zemmedilmiş, yeni vatana alışıldık-tan sonra buranın faziletine dair ifadeler kullanılmıştır (Ebû Şâme, *Kitâbü'r-Ravzateyn*, III, 218).

Kaynaklarda Sehâvî'ye *Merâtibü'l-uşûl ve garâ'ibü'l-fuṣûl*, *Minhâcü't-tevfik ilâ ma'rifeti't-tecvîd ve't-tahkik* (el-Mevrid içinde Salâh Mehdî Abbas tarafından yayımlanmıştır, bk. bibl.), *Negri'd-dürrer fi zikri'l-âyâtı ve's-süver*, *Menâzili'l-iclâl ve't-ta'zîm fi fezâ'ili'l-Kur'âni'l-kerîm* gibi risâleler nisbet edilmişse de bunlar onun *Cemâlü'l-kurrâ' ve kemâlü'l-ikrâ'* adlı kitabının içinde yer almaktadır. *el-Kaşâ'idü's-seb' fi'l-medâ'ihü'n-nebeviyye* adlı eserindeki kasideler de bazı kaynaklarda ayrı adlarla (*Vedâ'ü'z-zâ'ir li'n-nebiyyi't-tâhir*, *Zâtü'l-uşûl ve'l-kabûl fi mefâhiri'l-Resûl* ...) zikredilmiştir (Sehâvî'nin eserleri için ayrıca bk. Sehâvî, *Fethu'l-vaşid fi şerhi'l-Kaşid*, neşredenin girişi, I, 70-91; *Keşfü'z-zunûn*, I, 501, 617; II, 1171-1172, 1830; *Hediyetü'l-'arîfîn*, I, 708-709; Brockelmann, GAL, I, 522-523; Suppl., I, 550, 727-728; *el-Fihrişü's-şâmil*: *'Ulûmü'l-Kur'ân mahtûâtü't-tecvîd*, I, 88-98, 130, 133; III, 732-733; *el-Fihrişü's-şâmil*: *el-Hadîs*, II, 1013).

BİBLİYOGRAFYA :

Alemüddin es-Sehâvî, *el-Mufaşşal fi şerhi'l-Mufaşşal: Bâbü'l-hurûf* (nşr. Yûsuf el-Haşekî), Amman 2002, neşredenin girişi, s. 18-19; a.mlf., *Fethu'l-vaşid fi şerhi'l-Kaşid* (nşr. Muhammed el-İdrîsî et-Tâhirî), Riyad 1423/2002, neşredenin girişi, I, 70-91; a.mlf., *el-Vesile ilâ keşfi'l-'Akile* (nşr. Muhammed el-İdrîsî et-Tâhirî), Riyad 1424/2003, neşredenin girişi, s. 23-33; a.mlf., *Minhâcü't-tevfik ilâ ma'rifeti't-tecvîd ve't-tahkik* (nşr. Salâh Mehdî Abbas, *el-Mevrid*, XVII/4 | Bağdad

1409/1988| içinde), s. 323-362; Yâkût, *Mu'ce-mü'l-üdeba'*, XV, 65-66; Ebû Şâme, *ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 175, 177, 179; a.mlf., *Kitâbü'r-Ravzateyn* (nşr. İbrâhim ez-Zeybek), Beyrut 1418/1997, III, 218, 395; İbn Hallikân, *Vefeyât* (Abdülhamîd), III, 27-28; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXIII, 122-124; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sene 641-650*, s. 192-196; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 568-571; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *Leṭâ'ifu'l-işârât* (nşr. Âmir Seyyid Osman - Abdüssabûr Şâhin), Kahire 1392/1972, I, 89; *Keşfü'z-zunûn*, I, 501, 617; II, 1171-1172, 1775, 1830; Brockelmann, GAL, I, 387, 522-523; Suppl., I, 550, 727-728; *Hediyetü'l-'arîfîn*, I, 708-709; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 332-333; *el-Fihrişü's-şâmil*: *'Ulûmü'l-Kur'ân mahtûâtü't-tecvîd* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1986, I, 88-98, 130, 133; III, 732-733; *el-Fihrişü's-şâmil*: *el-Hadîs* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1991, II, 1013; Süleyman Mollabrahimoğlu, *Yazma Tefsir Literatürü*, İstanbul 2007, s. 665-667; Abdülilâh Nebhân, "Sifri's-sa'ade ve sefirü'l-ifade", *'Alemlü'l-kütüb*, XI, Riyad 1410/1990, s. 284 vd.

TAYYAR ALTIKULAÇ

SEHÂVÎ, Şemseddin (شمس الدين السخاوي)

Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed
b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sehâvî
(ö. 902/1497)

Hadis âlimi ve tarihçi.

Rebiülevvel 831'de (Ocak 1428) Kahire'de doğdu. Ailesi Mısır'ın Garbiye bölgesindeki Sehâ kasabasından Kahire'ye göç ettiğinden Sehâvî nisbesiyle anılır. Çocukluğunda Kahire'de aynı mahallede oturdukları İbn Hacer el-Askalânî ilmî hayatının şekillenmesinde önemli rol oynadı. İâ b. Ahmed el-Kâhîrî ve Hüseyin b. Ahmed el-Ezherî'den ilk dinî bilgileri aldı ve Kur'an'ı ezberledi. Fakih Şemseddin Muhammed b. Ahmed ed-Darîr'den tilâvet dersleri aldı. Yedi yaşından itibaren İbn Hacer'in ilim meclislerine devam etti ve onun ölümüne kadar Kahire'den ayrılmadı. Hocasının huzurunda okuduğu eserler arasında İbnü's-Salâh'ın *'Ulûmü'l-hadîs*i, Şâfiî'nin *Menâkıb*i ile hocasının *Fethu'l-bârî*, *Tahrîcü'l-Meşâbih* ve *Bulûgu'l-merâm*'ı sayılabilir. Sehâvî, çok saygı duyduğu İbn Hacer için pek çok kitap istinsah ettiği gibi bazı kitaplarını ikmal ve şerhetti, bazılarına da zeyil yazdı.

Kahire ve çevresindeki hadis hâfızlarından istifade eden Sehâvî, İbn Hacer'in vefatının ardından ilmî amaçlı ilk seyahatini 853 (1449) yılında Dimyat'a yaptı. Burada bazı muhaddislerin rivayetlerini dinledi. 856'da (1452) annesiyle birlikte çıktığı hac yolculuğu sırasında uğradığı şehirlerdeki âlimlerden faydalandı. Hocası Mü-

nâvî aracılığıyla tarikata intisap eden Sehâvî, Mekke'de Takıyyüddin İbn Fehd ile Ebû'l-Feth İbnü'l-Merâgî ve Burhâneddin ez-Zemzemî gibi âlimlerle görüştü. Medine'ye geçerek Bedreddin Abdullah İbn Ferhûn ve Ebû'l-Ferec el-Merâgî'den ders okudu. Halep, Kudüs, Dimaşk, Hama gibi şehirlerde dönemin önde gelen muhad-disleriyle tanıştı. Bu seyahatin ardından Kahire'de kendisini tamamen ilme veren Sehâvî 870 (1466), 885 (1480), 892 (1487) ve 896 (1491) yıllarındaki hac yolculukları dışında buradan ayrılmadı. Vefat tarihi hakkında çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte Şâban 902'de (Nisan 1497) Medine'de öldüğü görüşü ağırlık kazanmaktadır. Kendisine pek çok defa kadılık teklif edilmesi-ne rağmen bunu kabul etmemiş, evinde ve mescidlerde verdiği derslerin yanı sıra Kahire'nin Fâziliyye, Dârü'l-hadîsi'l-Kâmi-liyye, Zâhiriyye, Berkûkiyye ve Sargatmîsiyye gibi medreselerinde hadis okutmuş ve imlâ meclisleri düzenlemiştir.

400'den fazla hocadan ilim tahsil ettiğini belirten Sehâvî hocalarının büyük kısmını *ed-Ḍav'ü'l-İlâmî*'de zikretmiştir (VIII, 2-15). İbn Hacer el-Askalânî'nin yanı sıra Bedreddin el-Aynî, Abdüsselâm el-Bağdâdî, İbnü'd-Deyrî, Sâlih b. Ömer el-Bulkinî, İzzeddin el-Askalânî, Bisâtî, Necmeddin İbn Kâdî Aclûn, Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe, Celâleddin el-Mahallî, Yahyâ b. Muhammed el-Münâvî, İbn Kutluboğa, Kâfiyeci, Kemâleddin İbnü'l-Hümâm ve Ebû'l-Fazl İbnü's-Şihne gibi dönemin önemli simalarından ders okumuş, *'Umdetü'l-aḥkâm, et-Tenbîh, el-Minhâc*, İbn Mâlik ve Irâkî'nin *el-Elfiyye*'leri gibi pek çok kitabı ezberlemiştir. Hadis ilminde olduğu kadar fıkıh, usûl-i fıkıh, tefsir, Arap dili ve edebiyatı, şiir ve tarih gibi alanlarda derin bilgisi sahipti. Sehâvî, teliflerinde İbn Hacer'in kitaplarının yanı sıra ondan sıfahî olarak aldığı bilgilerden de istifade etmiştir. Bunun dışında kıraat, semâ ve icâzet yoluyla Zekerîyyâ el-Ensârî ve Muhammed b. Ürkmes el-Haneffî'den aldığı rivayetleri eklemiştir. Talebeleri arasında Hâlid b. Abdullah el-Ezherî, Hasan et-Tûlûnî, Huncî, İbn Abdüsselâm el-Menûfî, İzzeddin İbn Fehd, Muhibbüddin İbn Fehd, İbn Kâsım el-Gazzî, İbnü'l-Kerekî, Seriyüddin İbnü's-Şihne, Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî ve Muhammed b. Ebû'l-Feth sayılabilir. Aşırı gururlu ve sert bir mizaca sahip olan Sehâvî hocası İbn Hacer dışında çağdaşlarının pek çoğunu eleştirmiş, bundan dolayı özellikle Süyûtî ile aralarında husumet meydana gelmiş ve birbirlerini ağır bir dille tenkit etmişlerdir (*ed-Ḍav'ü'l-İlâ-*

mî, IV, 65-68; *Nazmü'l-İkân*, s. 152-153). Ayrıca Süyûtî, Sehâvî'nin *ed-Ḍav'ü'l-İlâmî* adlı eserine *el-Kâvî 'alâ Târihi's-Sehâvî* ismiyle bir tenkit yazmıştır. Dönemin en velûd müelliflerinden olan Sehâvî 200'ün üzerinde eser telif etmiş, ancak bunların önemli bir kısmı günümüze ulaşmamıştır.

Eserleri. Hadis ve Hadis İlimleri. 1. *Büldânîyyât*. Sehâvî bu eserinde ilmî seyahatleri esnasında uğradığı seksen civarında şehir, kasaba ve köy hakkında bilgi vermiş, buralarda yetişen âlimleri tanıtmış, ayrıca derlediği hadis, beyit ya da haberi kitabına kaydetmiştir (nşr. Hüsâm b. Muhammed el-Kattân, Riyad 1422/2001). 2. *'Umdetü'l-kârî ve's-sâmî fi ḥatmi's-Şaḥîhi'l-Câmi'*. Buhârî'nin ve eseri *eş-Şaḥîh*'in üstünlüğüne dair bir çalışmadır (nşr. Mübârek b. Seyf el-Hâcerî, *Mecelletü's-Şerî'a ve Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XVI/44 [Küveyt 1421/2001], s. 293-352). 3. *Tahrîcü eḥâdîsi'l-'âdilîn li-Ebî Nu'aym el-İşbahânî*. İsfahânî'nin *Faziletü'l-'âdilîn* adlı çalışmasında yer alan hadislerin tahrîcidir (nşr. Meshûr Hasan Mahmûd Selmân, Amman 1408/1988). 4. *et-Tavzîḥu'l-ebher 'alâ (li-) Tezkireti İbni'l-Mülâkkın fi 'ilmi'l-eşer* (nşr. Hüseyin İsmâil el-Cemel, Bilbîs 1409/1989; nşr. Abdullah b. Muhammed Abdürrahîm b. Hüseyin el-Buhârî, Riyad 1418/1998). 5. *Kitâbü'l-Ğâye fi şerḥi'l-Hidâye fi 'ilmi'r-rivâye*. İbnü'l-Cezerî'nin *el-Bidâye (el-Hidâye) fi me'âlimi'r-rivâye* adlı manzum eserinin şerhidir (nşr. Muhammed Seyyidî Muhammed Emîn, I-II, Medine 1422/2002). 6. *Buğyetü'r-râğibi'l-mütemennî fi ḥatmi'n-Nesâî (Rivâyetü İbni's-Sünnî)*. Nesâî'nin *es-Sünen*'inin hatim merasimiyle ilgili olan eserde Nesâî'nin hayatı ve metodu da incelenmiştir (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm, Kahire-Beyrut 1991; nşr. Abdülazîz b. Muhammed b. İbrâhîm Abdüllatîf, Riyad 1414/1993). 7. *Ğunyetü'l-muhtâc fi ḥatmi Şaḥîhi Müslim b. el-Haccâc*. Eserde Müslim b. Haccâc'ın hayatı, hadis ilmindeki yeri ele alındıktan sonra *el-Câmi'u's-şâḥîh* ile *Şaḥîh-i Buhârî*'nin karşılaştırması yapılmaktadır (nşr. Nazar Muhammed el-Fârîyâbî, Riyad 1413/1992). 8. *Fethu'l-muğîs bi-şerḥi Elfiyyeti'l-hadîs li'l-'Irâkî* (Kahire 1355/1937 [bir ciltte dört cilt]; I-III, Beyrut 1983; nşr. Ali Hüseyin Ali, I-V, Kahire 1415/1995; bu neşrin gözden geçirilmiş ikinci baskısı yapılmıştır [I-V, Kahire 1424/2003]). 9. *el-Makâşidü'l-ḥasene fi beyâni keşirin mine'l-eḥâdîsi'l-müştehire 'ale'l-elsine*. Eser bu alandaki en meşhur çalışmalardan biridir (Leknev 1303;

nşr. Abdullah Muhammed Sıddîk, Kahire 1375/1956; nşr. Muhammed Osman el-Huş, Beyrut 1985). 10. *Tahrîcü'l-erba'î-ne's-şûfiyye li-Ebî 'Abdirrahmân es-Sülemî* (nşr. Ali Hasan Ali Abdülhamîd, Beyrut 1408/1988). Sehâvî'nin ayrıca *Esânî-dü'l-kütübi's-sitte ve'l-Muvaṭṭa'* ve *ğay-rihâ, el-Cevâhirü'l-mükellele fi'l-aḥbârî'l-müselsele, Ziyâ'ü'l-enâm bi-erba'î-ne ḥadîşen li'bni'l-Hümâm, Fihristü Zekerîyyâ el-Ensârî, Fethu'l-karîb fi şerḥi mü'ellefi'n-Nevevi't-Takrîb, Erba'ü-ne ḥadîşen min Kitâbi'l-Edebi'l-müfred li'l-Buhârî, Tecrîdû Ḥavâşî 'alâ Tenkîhi'z-Zerkeşî, Bezlü'l-mechûd fi ḥatmi Süneni Ebî Dâvûd, 'Umdetü'l-aşhâb fi ma'rifeti'l-elkâb* gibi eserleri yazma halinde mevcuttur.

Tarih ve Biyografi. 1. *el-İ'lân bi't-tevbiḥ li-men zemme ehle't-târîḥ*. İslâm ilimleri açısından tarih ve tarihçiliğin önemini ve şartlarını ortaya koymak için yazılan eser bir tarih savunması niteliğindedir. Tarihini tanıttıktan sonra konusunu, amacını ve faydalarını anlatarak kitabına başlayan Sehâvî, tarihe bir hadisçinin bakış açısıyla ve daha ziyade hadislerin sıhhatini tesbit etmek maksadıyla yaklaşmış, modern tarih metodu yönünden zaman zaman başarılı tanımlamalar yapmıştır. Müellifin, kendisinden önce yaşamış veya çağdaşı olan pek çok tarihçinin eserlerinin mukaddimesinde verdikleri mâlûmatı eserine dercetmesi önemlidir. Sehâvî, İslâm tarih kaynaklarını metodolojik ve bütüncül bir yaklaşımla incelemekten ziyade kendi dönemine yakın veya çağdaşı tarihçilerin eserlerinden istifade etme yolunu seçmiştir. Eserin ikinci bölümünde özellikle Zehebî'den faydalananak kendi dönemine kadar yaşamış tarihçileri ve eserlerini tasnif etmiştir. *el-İ'lân*, ilk defa Dârü'l-kütübi'l-Misriyye nüshalarına dayanılarak (el-Hizânetü't-Teymûriyye, Tarih, nr. 704, 2047) Hüsâmeddin el-Kudsi tarafından yayımlanmış (Dimaşk 1349/1930), tahkiki neşrini Franz Rosenthal gerçekleştirmiş (Bağdat 1963), bu neşir daha sonra pek çok defa yayımlanmıştır. Franz Rosenthal tarafından *A History of Muslim Historiography* içinde "The Open Denunciation of the Adverse Critics of the Historians" başlığıyla ve notlarla İngilizce'ye tercüme edilen eser (Leiden 1968, s. 263-529) *A History of Muslim Historiography*'nin Sâlih Ahmed Ali tarafından Arapça çevirisi içinde (Franz Rosenthal, *'İlmü't-târîḥ 'inde'l-müslimîn*, Beyrut 1983, s. 381-725) Arapça olarak tekrar neşredilmiştir. Eserin 209 hadis münekkidin ele alındığı

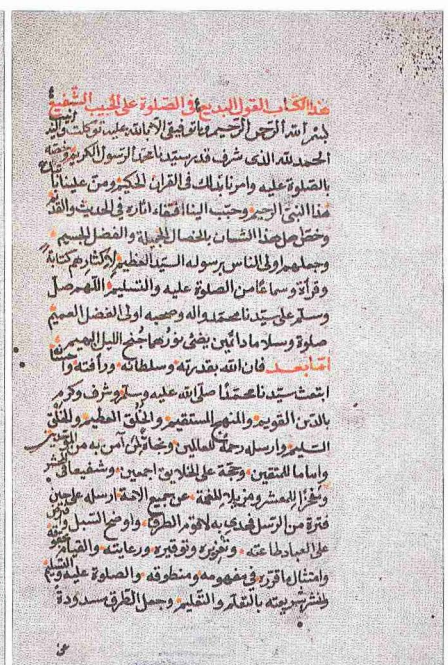
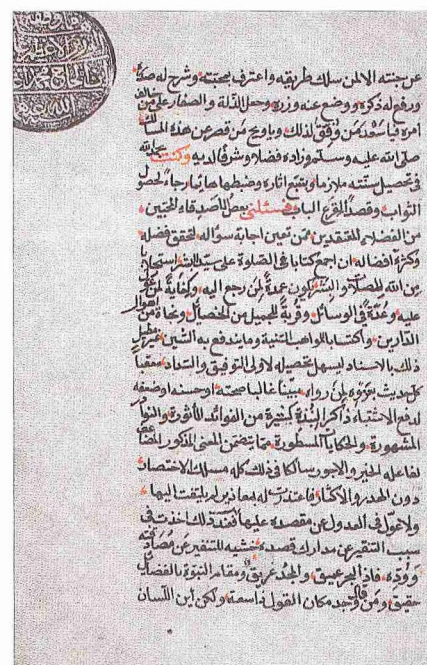
bölümünü *el-Mütekellimûn fi'r-ricâl* adıyla yayımlanmıştır (nşr. Abdülfettâh Ebû Gude, *Erba'u resâ'il fi 'ulûmî'l-hadîs* içinde, Beyrut 1400/1980, s. 81-149). Kitabın son neşrini Muhammed Osman el-Huşt gerçekleştirmiştir (Kahire 1409/1989). 2. *et-Tibrû'l-mesbûk fi zeyli's-Sülûk*. Makrîzî'nin *es-Sülûk li-ma'rifeti düveli'l-mülûk*'ünün zeyli olup 1878-1896 yılları arasında Bulak'ta basılmıştır. 3. *et-Tuhfetü'l-laîfe fi târîhi'l-Medîneti's-şerîfe*. I. (VII.) yüzyıldan itibaren Medine ile ilgisi olan kişilerin biyografisini içeren eser "ع" harfine kadar yazılabilmektedir (nşr. Hâmid el-Fîkî, I-II, Kahire 1957-1958; I-II, Beyrut 1993). 4. *Buğyetü'l-'ulemâ' ve'r-ruvât (ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-işr)*. İbn Hacer'in *Ref'u'l-işr 'an kuḍâtî Mışr* adlı kitabının zeylidir (nşr. Cevdet Hilâl – Muhammed Mahmûd Subh, Kahire 1966). 5. *Rüchânü'l-kiffe fi beyânî nübzetin min aḥbârî ehli's-suffe* (nşr. Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân – Ahmed eş-Şukayrât, Riyad 1415/1995). 6. *ed-Ḍav'u'l-lâmî* li-ehli'l-karnî't-tâsi'*. 801-896 (1398-1491) yılları arasında vefat eden meşhur kişilerin biyografilerini içerir. Müellif son cildini kadınlara ayırdığı kitabına kendi biyografisini de eklemiştir (nşr. Hüsameddin el-Kudsî, I-XII, Kahire 1353-1355/1934-1936). 7. *el-Fahrû'l-mütevâlî li-men intesebe ile'n-nebî mine'l-hâdim ve'l-mütevâlî* (nşr. Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân, Zerkâ 1407/1987; Küveyt 1423/2002). 8. *Vecîzü'l-keḷâm fi'z-zeyl 'alâ Düveli'l-İslâm*. Zehebî'ye ait eserin zeyli olan kitap 745-898 (1344-1493) yılları arasındaki olayları içerir. Eserde önce siyasî ve içtimâî hadiseler, ardından o yıl vefat eden kişilerin biyografileri kaydedilmiştir. Bir kısmı Hasan İsmâil Merve ve Mahmûd el-Arnaût (Beyrut 1413/1992), tamamı Beşşâr Avvâd Ma'rûf, İsmâ Fâris el-Harestânî ve Ahmed el-Hutaymî tarafından (I-IV, Beyrut 1416/1995) yayımlanmıştır. 9. *el-Cevâhir ve'd-dürer fi tercemeti Şeyhi'l-İslâm İbn Hacer*. Bir kısmı Hâmid Abdülmecîd ve Tâhâ ez-Zeynî tarafından yayımlanan eseri (I, Kahire 1406/1986) Şemseddin Muhammed b. Ömer b. Ahmed es-Sefîrî *Muhtaşarü'l-Cevâhir ve'd-dürer fi tercemeti Şeyhi'l-İslâm İbn Hacer* (Medine Ârif Hikmet Ktp., Tarih, nr. 3941), Abdullah b. Muhammed b. Ahmed el-Busravî *Cümânü'd-dürer min tercemeti Şeyhi'l-İslâm İbn Hacer* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Tarih, nr. 726) adıyla ihtisar etmiştir. 10. *Kitâbü'l-Kavlî'l-münbî fi tercemeti İbn 'Arabî*. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'yi öven veya eleştiren müelliflerin görüşlerini içeren eserin

bir nüshası Berlin Staatsbibliothek'te bulunmaktadır (nr. 2849). 11. *el-Menhelü'l-'azbû'r-ravî fi tercemeti kuḥbî'l-evliyâ'en-Nevevî* (nşr. Mahmûd Hasan Rebî', Kahire 1354/1935; Muhammed İd el-Hat-râvî, Medine 1409/1989). 12. *el-İntihâz fi ḥatmi's-Şifâ' li'l-'İyâz*. Kâdî İyâz'ın hayatı ve *eş-Şifâ'* adlı eseri hakkındadır (nşr. Abdüllatif b. Muhammed el-Cîlânî, Beyrut 1422/2001). Müellifin ayrıca *Ṭabakâtü'l-Ḥanefiyye, İrşâdû'l-gâvî bel is'â-dü't-tâlib ve'r-ravî li'l-'ilâm bi-tercemeti's-Seḥâvî ve 'Umdetü'n-nâs fi menâkıbî seyyidini'l-'Abbâs* adlı eserleri zikredilebilir.

Diğer Eserleri. 1. *el-Ecvibetü'l-merziyye fîmâ üs'ile 'anhü mine'l-eḥâdisi'nebeviyye*. Hadis, fıkıh, tarih, terâcim ve Arap diliyle ilgili olarak müellife yöneltilen sorulara verdiği cevaplardan meydana gelir (nşr. Ali Rızâ b. Abdullah b. Ali Rızâ, Dimaşq 1416/1995; Muhammed İshak Muhammed İbrâhim, Riyad 1418/1997). 2. *Kurretü'l-'ayn bi'l-meserreti'l-hâşileti bi's-sevâb li'l-meyyiti ve'l-ebeveyn* (nşr. Nizâm Ya'kûbî, Beyrut 1426/2005). 3. *el-İzâh ve't-tebyîn bi-mes'ele'ti't-telkin*. Önceki eserle birlikte neşredilmiştir. 4. *el-İbtihâc bi-ezkârî'l-müsâfiri'l-hâc* (nşr. Rıdvân Muhammed Rıdvân, Kahire 1371/

1952; nşr. Ali Rızâ b. Abdullah, Medine 1413/1993). 5. *İsticlâbü irtikâ'il-ğuref bi-ḥubbi akribâ'r-Resûl ve zevi's-şeref* (nşr. Hâlid b. Ahmed Summî Bâbtîn, I-II, Beyrut 1421/2000). İbn Hacer el-Heytemî bu eseri özetleyip yer yer bazı ilâveler yapmış ve *eş-Şavâ'îku'l-muḥrika* adlı kitabının sonuna eklenmesini istemiştir. 6. *(Cüz'ün fihî) Tahrirü'l-cevâb 'an mes'ele'ti darbi'd-devâb* (nşr. Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân – Ahmed eş-Şukayrât, *Mecelletü'l-hikme*, sy. 4 [Leeds 1415/1994], s. 215-257; nşr. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf, Beyrut 1418/1998). 7. *el-Cevâhirü'l-mecmû'a ve'n-nevâdirü'l-mesmû'a*. Cömertliğin fazileti ve cimriliğin kötülüğü hakkında olup hadislerle dayanarak hazırlanmıştır (nşr. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf, Beyrut 1421/2000). 8. *el-Kanâ'a fîmâ yaḥşünü'l-iḥâta bihi min eşrâti's-sâ'a* (nşr. Mecdî es-Seyyid İbrâhim, Kahire, ts. [Mektebetü'l-Kur'ân]; nşr. Muhammed b. Abdülvehhâb el-Ukayl, Riyad 1422/2002). 9. *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salâti 'ale'l-Ḥabîbi's-şefî'* (Medine 1397/1977; Beyrut-Kahire 1407/1987). Âişe el-Bâûniyye bu eseri kaside (urcûze) şeklinde ihtisar etmiştir. Bunların yanında müellifin *'Umdetü'l-muḥtec fi hükmi şaṭ-ranc, el-Kavlü't-tâm fi faẓli'r-remy bi's-*

Şemseddin es-Seḥâvî'nin *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salâti 'ale'l-Ḥabîbi's-şefî'* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Çorlulu Ali Paşa, nr. 138)

*sihâm, el-İttî'âz bi'l-cevâb 'an mesâ'ilî ba'zî'l-va'âz, İrtiyâhu'l-ekbâd bi-erbâ-
hi fıkdi'l-evlâd ve el-Ecvibetü'd-Düm-
yâtiyye* adlı eserleri sayılabilir (bütün eser-
leri için bk. *ed-Dav'ü'l-lâmî*, VIII, 15-19;
Bedr b. Muhammed b. Muhsin el-Ammâş,
bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, IV, 65-68; VIII, 2-32;
Süyûtî, *Nazmü'l-İkyân* (nşr. Philip K. Hitti), New
York 1927, s. 152-153; Abdülkâdir el-Ayderûsî,
en-Nûrû's-sâfir, s. 18-23; Gazzî, *el-Kevâkibü's-
sa'ire*, I, 53-54; *Keşfü'z-zunûn*, I, 57, 107, 151,
465; II, 1089-1090, 1356; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*
(Arnaût), X, 23-25; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, II,
185-187; Ahlwardt, *Verzeichnis*, III, 23-24; Broc-
kelmann, *GAL*, II, 43-44; *Suppl.*, II, 31-33; *İzâ-
hu'l-meknûn*, I, 238; A. J. Arberry, *The Chester
Beatty Library, A Handlist of the Arabic Ma-
nuscripts*, Oxford 1955, II, 91-92; W. Popper,
"Sakhawi Criticism of Ibn Taghri Birdi", *Studi
Orientalistici in Onore di Giorgio Levi Della Vi-
da*, Roma 1956, II, 371-389; Abbas el-Azzâvî, *et-
Ta'rif bi'l-mü'errrihin fi 'ahdi'l-Moğul ve'l-Türk-
mân*, Bağdad 1376/1957, I, 252-253; F. Rosent-
hal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden
1968, s. 263-529; C. F. Petry, *The Civialian Elite
of Cairo in the Later Middle Ages*, Princeton 1981,
s. 8-14; a.mlf., "al-Sakhâwî", *El²* (İng.), VIII, 881-
882; Şâkir Mustafa, *et-Târihu'l-'Arabî ve'l-mü'er-
rihûn*, Beyrut 1990, III, 177-182; Süleyman el-
Hatib, *Fikretü't-târih beyne's-Sehâvî ve'l-Kâfi-
yeci*, Kahire 1991; Bedr b. Muhammed b. Muhsin
el-Ammâş, *el-Hâfız es-Sehâvî ve cühüdühü
fi'l-hadis ve 'ulûmih*, Riyad 1421/2000, I-II; Chase
F. Robinson, *Islamic Historiography*, Cambrid-
ge 2003, s. 102, 181-182; Tarif Khalidî, "Islamic
Biographical Dictionaries: A Preliminary Asses-
ment", *MW*, LXIII/1 (1973), s. 59; Huda Lutfi, "al-
Sakhawi's Kitâb al-Nisâ as a Source for the So-
cial and Economic History of Muslim Women
during the Fifteenth Century A.D.", *a.e.*, LXXI/2
(1981), s. 104-124; Adil Yavuz, "Sehâvî ve Halk
Dilinde Dolaşan Hadisler Problemi ile İlgili Ese-
ri", *SÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14, Konya
2002, s. 164-187.

CENGİZ TOMAR

olunca Sehî Bey de onunla beraber Mani-
sa'ya giderek (910/1504) ilk resmî göre-
vine başladı. Latîfî, şairin Manisa'da iken
Necâtî Bey ile birlikte Kili ve Boğdan sefer-
lerine katıldığını belirtmektedir. Sehî Bey,
Şehzade Mahmud'un ölümü üzerine Nec-
âtî Bey'le birlikte İstanbul'a döndü. Franz
Babinger'in muhtemelen Âlî Mustafa Efen-
di ve Evliya Çelebi'ye dayanarak verdiği ve
başka bir kaynakta yer almayan şairin Nec-
âtî Bey'in damadı olduğu şeklindeki bilgi
doğru değildir. Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi,
tezkirelerinde Sehî'nin İstanbul'a dönüşün-
den sonra divan kâtipliği yaptığını bildirir.
Nitekim *Mevâcib Defteri*'ndeki bir kayıt-
tan bir müddet divan kâtipliği yaptığı öğ-
renilmektedir (Erünsal, XIX [1980], s. 220).
Hâmisi Necâtî Bey 914 (1509) yılında İstan-
bul'da öldüğü zaman Sehî Bey, Şeyh Vefa
Tekkesi civarında ona bir mezar inşa ettir-
di ve kitâbesine şu tarih beytini yazdırttı:
"Nakl-i Necâtî âleme târîh olmağın / Tâ-
rîhini Sehî dedi: Gitti Necâtî hay."

Şehzade Süleyman (Kanûnî) 1513'te san-
cağa çıkınca Sehî Bey şehzadenin divan
kâtibi olarak onunla birlikte ikinci defa
Manisa'ya gitti. 1520 yılına kadar Mani-
sa'da ve kısa sürelerle Edirne'de olmak
üzere yedi yıl bu hizmette bulundu. Ka-
nûnî Sultan Süleyman'ın 926'da (1520)
tahta çıkması üzerine önce Kapıkulu Sipahî
Bölüğü'ne tayin edildi, ardından Edirne'de
küçük bir tevliyet verilerek İstanbul'dan
uzaklaştırıldı. Latîfî ise şairin bu yeni
görevini kendi isteğiyle aldığını belirtmek-
tedir. Sehî Bey ömrünün geri kalan yakla-
şık otuz yılını Edirne'de yalnızlık içinde ge-
çirdi. Bu dönemde padişaha, Makbul İb-
rahim Paşa'ya ve İskender Çelebi'ye kasi-
deler sunduysa da daha iyi bir görev elde

edemedi. Bir ara Ergene'de ve diğer bazı
imaretlerde mütevellilik yaptı. Muhteme-
len son görev yeri olan ve şair Refikî'nin
939'da (1532) ölümü üzerine boşalan Edir-
ne dârülhadis mütevelliliğine getirildi. Baş-
bakanlık Arşivi'ndeki bir tamirat defterin-
deki kayıttan da bunun 953'te (1546) Edir-
ne Dârülhadisi mütevellisi olduğu belirtilir
(a.g.e., XIX [1980], s. 220). Sehî Bey tezkir-
resini burada iken tamamlayarak (945/
1538) sefer dönüşü Edirne'de konaklayan
Kanûnî Sultan Süleyman'a sundu; "Ne et-
tim bilmezem ben dirliğimde / Ki kapından
sürüldüm pîrligimde / N'ola ihsân-ı sultân
olsa mebzûl / Koca kul kapısında olsa mak-
bûl" manzumesini de padişaha arzetti. Sehî
Bey, bu vesileyle nişancılık veya defterdar-
lık gibi daha önemli bir göreve getirilece-
ğini umuyordu. Ancak bu çalışmasıyla da
beklediği ilgiyi göremediği anlaşılmakta-
dır. 955 (1548) yılında Edirne'de öldüğü
zaman seksen yaşını aşmış bulunuyordu.

Eserleri. 1. *Divan*. Kazasker Fenârîzâ-
de Muhyiddin Çelebi'nin isteği üzerine ter-
tip edilerek kendisine sunulan eser bir ön-
sözle başlamaktadır. Kaside, gazeller,
murabballar, kıtalar, tarihler ve latifeler-
den ibaret olan, Âşık Çelebi ile Âlî Musta-
fa Efendi'nin gördüğü ve Hasan Çelebi'nin
"mürettep ve mükemmel divan" diye
övdüğü eserin (*Tezkire*, I, 495) bilinen tek
nüshası Paris'te Bibliothèque Nationale'-
dedir (Supp. Turc., nr. 360). Sehî Bey divan
sahibi bir şair olmasına rağmen devrinde
bu yönü ile dikkat çekmemiştir. XVI ve
XVII. yüzyıllara ait bazı şiir mecmualarıyla
nazîre mecmualarında görülen şiirleri
sonraki asırlarda âdeti unutulmuş gibi-
dir. 2. *Heşt Bihişt**. Sehî Bey'in adını gü-
nümüze kadar devam ettiren en önem-

SEHÎ BEY

(ö. 955/1548)

Osmanlı şairi ve tezkire müellifi.

Hayatının ilk dönemleri hakkında yeter-
li bilgi yoktur. Fâtih Sultan Mehmed dev-
rinde Edirne'de dünyaya geldi. Latîfî do-
ğum yerinden bahsetmediği gibi Âlî Mus-
tafa Efendi de ondan, "Abdullahoğludur"
diye söz ederek devşirme olduğuna işaret
eder. Şair Necâtî Bey'in yanında yetişen
Sehî Bey'in eserlerinden iyi bir öğrenim
gördüğü, Sultan II. Bayezid'in damadı Dâ-
vud Bey için söylediği bir kasideden genç-
liğinde bir müddet Mora'da bulunduğu
anlaşılmaktadır. Necâtî Bey, II. Bayezid'in
oğlu Mahmud'un Manisa valiliği sırasın-
da (1504-1507) şehzade hocası ve nişancı

Sehî Bey
tezkiresinin
ilk ve son sayfaları
(Süleymaniye Ktp.,
Ayasofya,
nr. 3544)

